

CZINE ÁGNES*

Szerelmi téboly ellen nincs büntetőjogi védelem

Egy konkrét büntetőügy hívta fel a figyelmemet egy – megítélésem szerint – kissé sem elhanyagolható tényre. Az ügy tanulságaként azt a következtetést kellett levonnom, hogy: szerelmi téboly ellen nincs büntetőjogi védelem.

A statisztikai adatok egyértelműen alátámasztják, hogy a fiatalkorúakat jelentős mértékben veszélyezteti a zaklatás mint bűncselekmény. A XXI. században használt, és a fiatalok körében különösen is népszerű technikai eszközök ugyanis nem csak az egymással való kapcsolattartás és közlés pozitív megkönnyítésére szolgálnak, hanem a másik fiatal zaklatását is lehetővé teszik. A bűncselekmény megvalósulhat bántó, lekicsinylő vagy fenyegetést tartalmazó kommentekben, a blogokon vagy a képmegosztó oldalakon, bántó üzenetek formájában a közösségi oldalakon. Az elkövetők ezen felül gyakran kompromittáló fotókat hoznak nyilvánosságra az áldozatukról, de az ezzel való fenyegetőzés is gyakori.

A zaklatás törvényi tényállását az egyes büntetőjogi tárgyú törvények módosításáról szóló 2007. CLXII. törvény iktatta be az akkor hatályos Büntető Törvénykönyvbe (1978. évi IV. tv. 176/A. §)¹. Nagyon is „megkésétt” volt a szabályozás, figyelemmel az Alkotmánybíróság már tizenhárom évvel korábbi döntésére. Az 56/1994. (XI. 10.) AB határozatban a testület leszögezte: „[a]z Alkotmánybíróság felfogásában az emberi méltósághoz való jog [Alkotmány 54. § (1) bekezdése] az ún. »általános személyiségi jog« egyik megfogalmazása, azaz a személyiségi jogok »anyajoga«, amely a modern alkotmányokban, illetve alkotmánybírósági gyakorlatban »a személyiség szabad kibontakozásához való jog«, »az önrendelkezés szabadságához való jog«, »általános cselekvési szabadság«, továbbá »a magánszférához való jog« elnevezésekkel szerepel.” [8/1990. (IV. 23.) AB határozat, ABH 1990, 42, 44.]

Az Alkotmánybíróság e határozatában a közalkalmazottakra vonatkozó törvényi rendelkezés vizsgálata során rögzítette, hogy az állam feladata a magánszférához való jog, az önmegvalósítás joga, a személyiség szabad kibontakozása és az autonómia védelme is. Hangsúlyozta azt is, hogy a „magánszférához való jogot” az Alkotmány konkrét, szubjektív alapjogként nem nevezi meg, de a magánélet szabadságához való jog

* egyetemi docens, Károli Gáspár Református Egyetem

¹ 176/A. § (1) Aki abból a célból, hogy más megfélemlítsen, vagy más magánéletébe, illetőleg mindennapi életvitelébe önkényesen beavatkozzon, rendszeresen vagy tartósan más háborgat, így különösen mással, annak akarata ellenére telekommunikációs eszköz útján vagy személyesen rendszeresen kapcsolatot teremteni törekszik, ha súlyosabb bűncselekmény nem valósul meg, vétséget követ el, és egy évig terjedő szabadságvesztéssel, közérdekű munkával vagy pénzbüntetéssel büntetendő. Beiktatta: 2007. évi CLXII. törvény 4. §. Hatályos: 2008. I. 1-től.

kétségkívül az egyén autonómiájának védelmére szolgáló olyan alapjog, amely az ember veleszületett méltóságából ered, amelynek tehát az általános személyiségi jog – az emberi méltósághoz való jog – szubszidiárius alapjoga.

A zaklatás törvényi tényállásához fűzött miniszteri indokolás is erre hivatkozik, azonban a zaklatás törvényi tényállássá emelését jelentős mértékben segítették azok az események, amelyek a mindennapokban 2007. évben már elkezdődtek. Elsőként Amerikában, később európai országokban, így Magyarországon is küldtek postai küldeményként bizonyos személyeknek „gyanús borítékokat”. A borítékokban részben a lépfene baktériumát, a *Bacillus Anthracis* találták meg. Magyarországon szerencsére a borítékok ártalmatlan szereket, így lisztet vagy más veszélytelen anyagokat tartalmaztak. A küldeményekkel ugyanakkor az elkövetők lényegében fenyegetési céllal akartak beavatkozni a sértettek személyes életébe. Ezért a törvényalkotó ultima ratioként a büntetőjog eszközeihez nyúlt.

A zaklatás törvényi tényállásának megalkotása előtt a zaklatásszerű magatartást tanúsító személy akkor volt büntethető, ha a cselekményével magánlaksértést, levéltitok megsértését, magántitok jogosulatlan megismerését, kényszerítést vagy a veszélyes fenyegetés szabálysértését követte el.

A zaklatás törvényi tényállásához fűzött miniszteri indokolás ugyanakkor az állam alkotmányos kötelezettségét is hangsúlyozza: „*Mindezek alapján az államnak alkotmányos kötelessége olyan jogi feltételeket teremteni a polgárai számára, amelyek között biztosított a magánszférához való jog érvényesülése és védelme. Az államnak nemcsak a hatóságoknak a magánszférába való illetéktelen beavatkozásával szemben kell védelmet nyújtania, hanem egymással szemben is meg kell védenie a polgárait. Így a magánszférára védelméhez fűződő jogot súlyosan sértő zaklatásszerű magatartások visszaszorítása feltétlenül szükséges.*”

A szabályozás szükségességét az is indokolta, hogy lényegében nem létezett olyan törvényi tényállás, amely minden esetben védelmet nyújtott volna az emberi méltósághoz való jogból levezethető magánszférához való joggal összefüggésben.

A jogirodalom a zaklatásnak három fő kategóriáját különbözteti meg. Amennyiben közösségi jogi, illetve európai uniós jogforrásokat tekintünk át a zaklatással megvalósuló tényállások szabályozásának a megismerése érdekében, akkor ezen jogirodalmi kategorizálás kapcsán az alábbi megoldásokat találjuk.

Az első: *Az etnikai, faji alapú zaklatás elleni védelemre* az Európa Tanács 2000/43/EK Irányelve szolgál. Az irányelv a személyek közötti, faji vagy etnikai származásra való tekintet nélküli egyenlő bánásmód elvének az alkalmazásáról szól, amelyet 2000. június 29. napján fogadtak el.

A második: A – szexuális zaklatással sokszor azonosított – munkahelyi zaklatás elleni védelemre az Európai Közösségek Bizottságának a 92/131(EGK) számú és 1991. november 27-én a nők és a férfiak személyiségi jogainak munkahelyi védelméről kiadott ajánlása hivatott. Megállapítja, hogy elfogadhatatlan és nemkívánatos annak a személynek a munkahelyi magatartása, aki a nők és a férfiak személyiségi jogait sértő szexuális indítékú magatartást tanúsít. A cél olyan légkör megteremtése, amelyben a nők és a férfiak kölcsönösen tiszteletben tartják egymás személyiségi jogait.

A harmadik: Ez a személyes indítékú zaklatás, amikor jellemzően hosszabb ideig, tartósan, folyamatosan vagy visszatérően zaklatja az elkövető az áldozatát. A zaklatást, különö-

sen a fiatalok körében, tipikusan nem úgy valósítják meg az elkövetők, hogy elmennek a sértett lakásához vagy megvárják a munkahelyén. A XXI. században már e-maileket küldenek, közösségi oldalakon jelennek meg névtelenül, vagy sms-ben zaklatják a sértettet.

A fenti rendszerezés alapján így megkülönböztetünk: munkahelyi zaklatást, etnikai vagy faji alapú zaklatást, és a magánszférát közvetlenül érintő zaklatást.

A 2007. évi törvényi tényállás megalkotásáig a törvényalkotó biztosított bizonyos „jogvédelmet” a zaklatásszerű magatartást elszenvető sértetteknek. Ez nem volt ugyanakkor teljes körű jogvédelem, és nem vonatkozott minden jog- és életviszonyra.

Az egyenlő bánásmódról és az esélyegyenlőség előmozdításáról szóló 2003. évi CXXV. törvény rendelkezései az egyenlő bánásmód követelménye megsértésének tekintik a zaklatást. E törvény értelmében azonban csak meghatározott jogviszonyokban érvényesül a tilalom. Így az egyenlő bánásmód követelményét a magyar állam, a helyi és nemzetiségi önkormányzatok, valamint a törvény 4. §-ában nevesített² egyéb szervek és szervezetek kötelesek jogviszonyaik létesítése során, jogviszonyaikban, eljárásaik és intézkedéseik során megtartani. Nem nyújt azonban védelmet e törvény a családjogi jogviszonyokban, a hozzátartozók közötti jogviszonyokban, és a vallási közösség hitéleti tevékenységével közvetlenül összefüggő jogviszonyokban sem.³

A törvényalkotó a zaklatás tényállásának a megalkotásakor már nem csak a veszélyes fenyegetés szabálysértésének a tényállását kimerítő magatartásokat jelenítette meg. Az ennél súlyosabb jogsértéseket, a rendszeres és tartós háborgatásokat is magában foglaló magatartásokat is büntetni rendelte.

E törvényi rendelkezés hatályba lépését követően rövidesen módosították a törvényi tényállást a 2009. évi LXXX. törvény 56. § (7) bekezdésével. Ennek tartalma szerint hatályon kívül helyezték azokat a rendelkezéseket, amelyek a zaklatóval szemben közérdekű munka és pénzbüntetés kiszabását is lehetővé tették. A következő évben a 2010. évi CCLI. törvény 12. § (1) és (2) bekezdésével újabb tényállási elemmel bővítették a tényállást, és a minősített esetek körét is szélesítették e módosítás alkalmával.⁴

² 4. § Az egyenlő bánásmód követelményét

a) a magyar állam,

b) a helyi és nemzetiségi önkormányzatok, ezek szervei,

c) a hatósági jogkört gyakorló szervezetek,

d) a Magyar Honvédség és a rendvédelmi szervek,

e) a közalapítványok, köztestületek, valamint munkavállalók és munkáltatók érdekképviselői szervezetei,

f) a közszolgáltatást végző szervezetek,

g) a közoktatási és a felsőoktatási intézmények (a továbbiakban együtt: oktatási intézmény),

h) a szociális, gyermekvédelmi gondoskodást, valamint gyermekjóléti szolgáltatást nyújtó személyek és intézmények,

i) a muzeális intézmények, a könyvtárak, a közművelődési intézmények,

j) az önkéntes kölcsönös biztosítópénztárak, a magánnyugdíj pénztárak,

k) az egészségügyi ellátást nyújtó szolgáltatók,

l) a pártok, valamint

m) az a)-l) pontok alá nem tartozó költségvetési szervek

jogviszonyaik létesítése során, jogviszonyaikban, eljárásaik és intézkedéseik során (a továbbiakban együtt: jogviszony) kötelesek megtartani.

³ 2003. évi CCV. törvény 6. § (1) bekezdés a)-b) pontok

⁴ „(2) Aki félelemkeltés céljából

a) mást vagy rá tekintettel hozzátartozóját személy elleni erőszakos vagy közveszélyt okozó büntetendő cselekmény elkövetésével megfenyeget, vagy

A jogalkalmazás során a zaklatás bűncselekmény tényállásával összefüggésben számos jogértelmezést igénylő kérdés is felmerül.

- Ezek közül a fenyegetés mint elkövetési magatartás, valamint a rendszeres és tartós háborgatás értelmezése különösen a törvényi rendelkezés hatályba lépését követő években jelentett nehézséget. A joggyakorlat az egyedi esetekre épülve végül értelmezte ezen törvényi tényállási elemeket. Így a jogalkalmazó nem állapította meg a zaklatás (1) bekezdés szerinti alapesetét, amikor összesen két alkalommal küldött szitkozódó, gyalázkodó sms-t az elkövető a sértettnek. A tényállás megvalósulásának a feltétele ugyanis, hogy a háborgatásnak –, amely zavaró, zaklató jellegű cselekmények összessége – rendszeresnek vagy tartósnak kell lennie. A rendszeresség fogalma alatt a rövid időszakonként történő háborgatást értjük. Erre példaként említeném azt az esetet, amikor az elkövető hetente két alkalommal írt gyalázkodó, szitkozódó sms-eket a sértettnek, – a két napon több sms-t is – majd egy hétig egyáltalán nem jelentkezett, egy hét szünet után pedig ismét heti két napon küldött szitkozódó sms-eket a kiszemelt áldozatnak, és ez így ismétlődött két hónapon keresztül.
- Tartósság alatt a hosszabb időn át tartó, folyamatos elkövetést értjük. Megvalósította a tartós háborgatást az az elkövető, aki egy évig naponta 50-70 trágár, szitkozavakat tartalmazó sms-t írt a sértettnek. Nem feltétele a tényállás megvalósulásának, hogy a sértett válaszoljon az üzenetekre.

A jogalkotó a Btk. hatályos 222. §-ában rögzítette a zaklatás tényállását. Az (1) bekezdésben rögzített elkövetési magatartás feltétele a rendszeres vagy tartós háborgatás. A (2) bekezdés szerinti elkövetési magatartásnak nincs ilyen eleme, ugyanakkor előfordult, hogy a (2) bekezdésbeli elkövetésnél ezt tényállási elemként kezelték (BH 2016.106.).⁵

Mivel a zaklatás két alapeseti törvényi tényállásában két eltérő célzatot fogalmazott meg a törvényalkotó, ezen tényállási elem vizsgálata a konkrét esetekben nélkülözhetetlen, és emiatt nem mellőzhető az elkövető tudattartalmának a vizsgálata sem. Különösen fontos ezzel összefüggésben annak rögzítése, hogy a félelemkeltés célzata nem jelenti azt, hogy a passzív alanyban ki is kell alakulnia a félelemnek, a félelem érzésének. A magatartás akkor lesz tényállásszerű, ha az elkövetőben kialakult, fennáll a félelemkeltési célzat. Abban az esetben, ha csak a sértettben alakult ki a félelem érzése, de az elkövető vonatkozásban a félelemkeltési célzatot nem sikerült bizonyítani, akkor a bűncselekmény megvalósulásáról nem beszélhetünk. Jóllehet sokszor már a vádiratban arra

b) annak a látszatnak a keltésére törekszik, hogy a sértett vagy hozzátartozója életét, testi épségét vagy egészségét sértő vagy veszélyeztető esemény következik be, vétséget követ el, és két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.”

(2) A Btk. 176/A. § (3) bekezdés a) pontja helyébe a következő rendelkezés lép:

(Aki a zaklatást)

„a) házastársa, volt házastársa, bejegyzett élettársa, volt bejegyzett élettársa, élettársa, vagy volt élettársa,”

[séremlmére követi el, az (1) bekezdésben meghatározott esetben két évig terjedő szabadságvesztéssel, a (2) bekezdésben meghatározott esetben büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.]

⁵ II. A zaklatás bűncselekménye nem minden elkövetési magatartásánál feltétel a rendszeres vagy tartós elkövetés [1978.évi IV. tv. 176/A. § (2) bek. a) pont, (3) bek. a) pont].

vonatkozó megállapításokat találunk, hogy a sértettben az elkövető cselekményének eredményeként félelemérzet alakult ki.

Az alapeseti tényállásban a szubszidiaritás [Btk. 222. § (1) bekezdés]⁶ rögzítése is megtévesztette a jogalkalmazót akkor, amikor a zaklatás büntetett – Btk. 222.§ (2) bekezdés a) pont és (3) bekezdés a) pont – nem állapította meg az emberöléssel halmazatban.⁷ E problémákon túlmenően a magánindítvány előterjesztése időbeli hatályának kérdését több alkalommal a Kúria és a Debreceni Ítélőtábla is az egyedi esetjogon keresztül értelmezte (ÍH 2016.133., BH 2015.58.).

A zaklatás tényállásával összefüggésben felmerülő jogértelmezési kérdéseket a fentiekben a teljesség igénye nélkül jelenítettem meg.

Ez alábbi, konkrét eset, amelynek lényegi elemeit igyekszem bemutatni, nem jogértelmezési, hanem már jogalkotási kérdéseket vet fel. Így felmerülhet bennünk, hogy a zaklatás tényálláson alapuló büntetőjogi védelem szintje meddig terjedjen, és annak kiterjesztése a hatályos szabályozáshoz mérten szükséges és indokolt-e.

A példaként választott esetben a tényállás szerint a női vádlott és a férfi sértett egy munkahelyen dolgoztak. A vádlott főiskolát végzett, férjzett, s miután a vádlottnak megszűnt a munkaviszonya, két telefonszámról naponta hívta a sértettet. A telefonhívás célja az volt, hogy a sértett felé irányuló mély szerelmi érzelmeit kifejezze. Ugyanakkor a vádlott nem csak telefonált a sértettnel, hanem egy év alatt mintegy 40 multimédiás üzenetet küldött magáról, valamint több, mint 15500 sms-t küldött a sértett telefonjára. A hívások, a multimédiás üzenetek és a több ezer sms-küldés célja az volt, hogy a vádlott egyértelművé tegye a sértett iránti szerelmét, és egyúttal arra kérte a sértettet, hogy lépjen vele szerelmi kapcsolatra. A vádlott nem csak az említett módokon juttatta kifejezésre szerelmi vágyait, hanem több alkalommal személyesen is felkereste a sértettet a munkahelyén és a lakásán. A sértett nem fogadta a vádlott telefonhívásait, és nem reagált a multimédiás üzeneteire, valamint a telefonos üzeneteire sem. Elzárkózott a sértett szerelmi közeledésétől, sőt kifejezetten terhesnek találta a sértett kapcsolatkeresését.

Egy év eltelte után a sértett feljelentést tett a vádlott ellen a Btk. 222. § (1) bekezdésébe ütköző és aszerint minősülő zaklatás vétsége miatt, és joghatályos magánindítványt terjesztett elő, egyben kérte a vádlott megbüntetését.

A lefolytatott bizonyítási eljárás alapján a bíróság elfogadta az igazságügyi szakértők véleményét, és tényállásként megállapította, hogy a vádlott évek óta szerelmi tébolynak nevezett kóros elmeállapotban szenved, amely az adott ügyben egyértelműen kizárja a büntethetőségét. A szerelmi téboly kóros vonatkoztatásokkal, jelentőségadásokkal, téveszmékkel jellemezhető kóros elmeállapot. A vádbeli időszakban pedig a vádlott ezen betegsége kizárta, hogy cselekménye társadalomra veszélyes következményeit felismerje vagy e felismerésnek megfelelően cselekedjen. A szakértői megállapítások szerint a vádlott egy személyre, a sértetre koncentrált a betegsége során, állapota az életének más területeire nincs kihatással, amennyiben nem a sértettől beszél, akkor ezen állapota észre sem vehető. Életének egyéb területein kifejezetten jól teljesít.

⁶ 222. § (1) Aki abból a célból, hogy mást megfélemlítsen, vagy más magánéletébe, illetve mindennapi életvitelébe önkényesen beavatkozzon, őt rendszeresen vagy tartósan háborgatja, ha súlyosabb bűncselekmény nem valósul meg, vétség miatt egy évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

⁷ A zaklatás büntette nem szubszidiárius bűncselekmény, ezért az emberöléssel halmazatban megállapítható. (ÍH 2015.93.)

A bíróság az ítéleti tényállásban megállapította, hogy a vádlott elkövette a Btk. 222. § (1) bekezdésébe ütköző és aszerint minősülő zaklatás vétségét, azonban a Btk. 15. § b) pontja alapján a kóros elmeállapota kizárta a büntethetőségét. Ezért a bíróság az ellene emelt vád alól felmentette a vádlottat.

A bíróság a hatályos törvényi szabályozásnak megfelelően járt el. A vádlott kényszergyógykezelése szóba sem jöhetett, mert a törvény személy elleni erőszakos vagy közveszélyt okozó büntetendő cselekmény elkövetőjével szemben ad erre lehetőséget, de csak akkor, ha a kóros állapota miatt nem büntethető elkövetővel szemben egyévi szabadságvesztésnél súlyosabb büntetést kellene kiszabni. A zaklatás vétsége, büntette a Btk. XXI. fejezetében, az emberi méltóság és egyes alapvető jogok elleni bűncselekmények körébe tartozik. A törvényalkotó egy évig terjedő szabadságvesztéssel rendeli büntetni az elkövetőt. Így kizárt az elkövetővel szemben a kényszergyógykezelés alkalmazása.

De! Ki védi meg a sértettet a szerelmi téboly ellen? A jogerős felmentő ítélet nyilvánvalóan nem nyújt védelmet a sértettnek a vádlott további zaklatásával szemben. Milyen lehetősége van a sértettnek, hogy jogvédelmet és nyugalmat nyerjen? Indokolt és szükséges-e, hogy egy ilyen helyzetben a büntetőjog, mint ultima ratio rendelkezésre álljon és megoldást biztosítson?

Kérdések, amelyekre a büntetőjogban nem találunk megoldást. A válaszok megadásához át kell evezni a polgári jog területére. A sértett ugyanis például az ügyésznél vagy a gyámhatóságnál kezdeményezheti a vádlott gondokság alá helyezését [a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény 2:28. § (1) bekezdése]. Azonban a gondokság alá helyezett vádlott is írhat sms-t és telefonálhat a sértettnek. Így a sértett életét a következő évben is több ezer zaklató sms küldésével nehezítheti meg.

Egyelőre ugyanakkor nem kétséges: szerelmi téboly ellen nincs büntetőjogi védelem.